

*Висшето училище и детската градина –
за качество в системата на образованието
Higher School and Kindergarten – for Quality of Education System*

УЧИТЕЛСКИЯТ ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ И ПРАЗНИЦИТЕ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

Даринка Костадинова

Регионален инспекторат по образованието – Враца

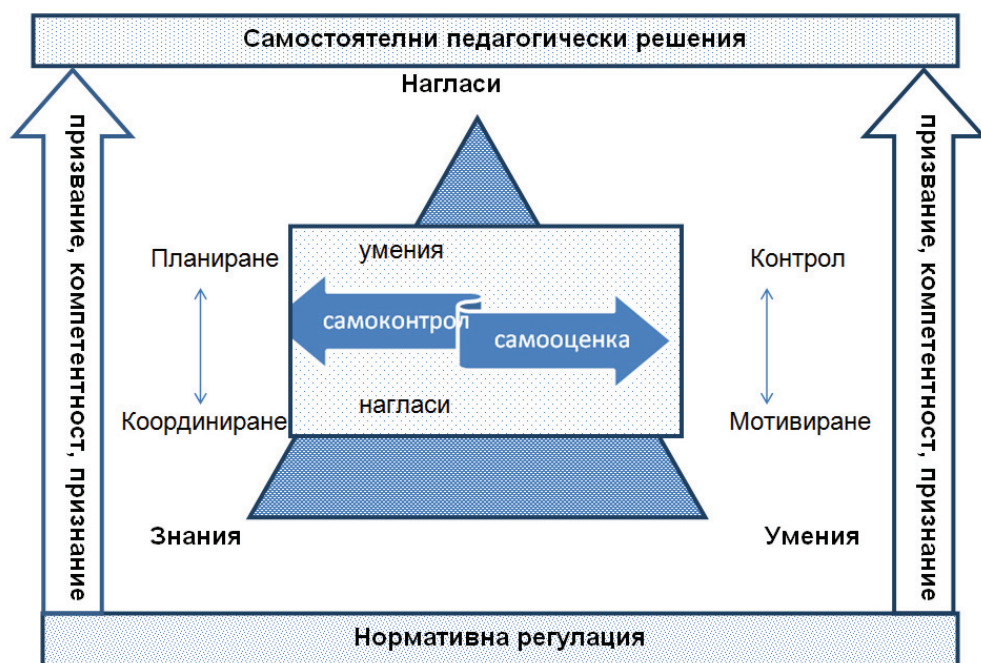
Резюме. Статията разглежда аналитично аспекти на професионалното поведение и професионалното изпълнение на учителя, работещ в системата на предучилищното образование, и насочва към конкретни проблеми, отнасящи се до свободата за вземане на самостоятелни педагогически и организационни решения, отговорно, компетентно и професионално.

Keywords: professionalism, independent decisions, autonomy, professional competence, celebrations, pedagogical situation

Професионалният учителски труд и неговите съдържателни измерения произтичат от актуалните потребности на общественото развитие и са детерминирани от новите нагласи и необходимостта от учене през целия живот.

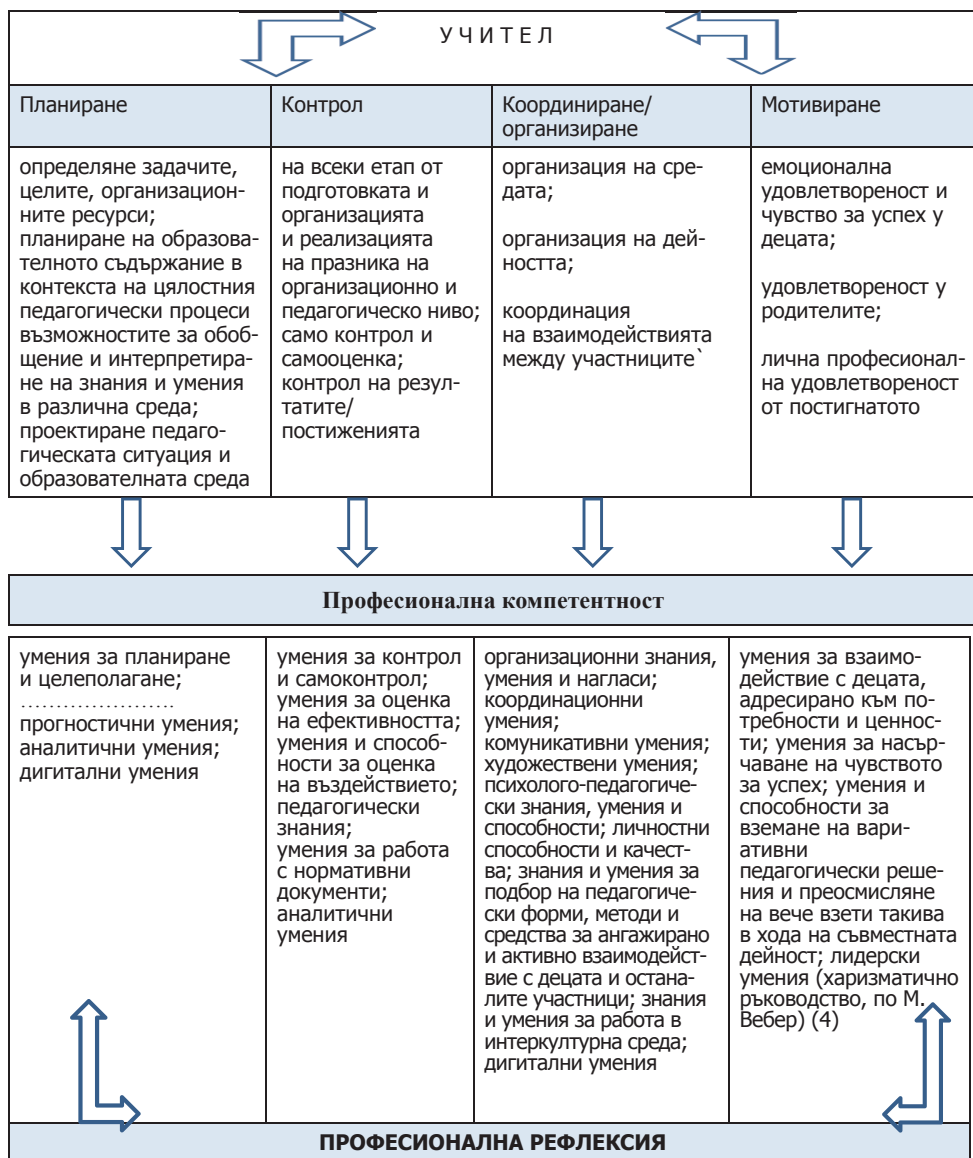
„Професионализъмът е разкрит чрез основните си конструкти – призвание, компетентност, признание – в теорията и методологията, в стратегиите на регионално равнище – от Европейската квалификационна рамка и осемте ключови компетентности, в нормативните документи на национално равнище“ (Ангелова-Ганчева, 2011). Тези съдържателни характеристики, установени като висока степен на съответствие между желание за изпълняване на работа като учител, знания, необходими за изпълняването на учителския труд (квалификация – базова и надграждаща); практически умения за прилагане/интерпретиране на знанието в реална среда и съобразно нейната специфика и професионална удовлетвореност, то празникът в детската градина в голяма степен би могъл да ни разкрие професионализма на учителя. Нещо повече, празниците в детската градина са плод на самостоятелно педагогическо решение и носят всички белези на стратегическо решение. Учителят решава кои и с какво съдържание и форма празници да бъдат част от педагогическото взаимодействие в детската група, кога и по какъв начин да бъдат организирани, кои да са участниците, какви образователни цели се реализират и как да бъде провокирано ангажираното участие на децата и техният желан успех.

Това автономно решение носи отличителните характеристики на управленско такова, защото учителят има и своите управленски функции по отношение на детската група (общоприетото название в образованието е управление на класната стая) и от това произтича и нова група очаквани компетентности от страна на педагогическите специалисти в детската градина за ефективно изпълнение на основните функции на ръководството: планиране, контрол, координиране и мотивиране (Иванов, 2004) (фиг. 1).

Фигура 1. Професионализъм
и професионална компетентност

Интерпретацията на отделните управленски функции през призмата на празник за децата в детската градина позволява да разгледаме детайлно ангажиментите на учителя с насоченост към успех. Защото мениджър е, „който е отговорен за представянето на всички, от които зависи неговото собствено представяне“ (Дракър, 2000) (фиг. 2).

Фигура 2. Компетентностни измерения на професионализма на учителя в детската градина в празничната дейност

Опитът ни да структуриране разнопосочните психолого-педагогически и управленски очаквания към успешния учител, като организатор на празници

за децата, насочват към многообхватни професионални роли – изследовател, организатор, възпитател, медиатор, консултант, актьор, художник и т.н.

За организирането на различните видове празници, които в зависимост от поставените педагогически цели най-общо и условно могат да бъдат групирани по следния начин:

- празници, насочени към безпроблемната адаптация на детето и развитието на общностно чувство в детската група;
- празници за ценностно ориентиране и утвърждаване на ценности;
- празници за утвърждаване и насърчаване на индивидуалните постижения в развитието на детето,

като учителят е необходимо да притежава разнообразни професионални и личностни компетентности. Непрекъснатото надграждане и усъвършенстване на тези компетентности е свързано с преосмисляне на установки и нагласи, актуализиране на знания и умения, самоконтрол и самооценка в процеса на интерпретиране на новото при съотнасяне към конкретната педагогическа реалност. По този начин може да се достигне желаното качество на педагогическото взаимодействие, като отражение на динамичните обществени и родителски очаквания. На практика, само в реализацията на един празник могат да бъдат открити и оценени професионалните качества на учителя и проверени чрез удовлетвореността/мнението на потребителите на образователната услуга – деца и родители.

„Качеството на институцията се обвързва все по-тясно със социализацията на подрастващите, с живота на детската общност, с подкрепата на развитието на детето при гарантирането на личностноориентиран подход“ (Гюров, Ангелова, Михайлова, 2011). Това се потвърждава от факта, че професионализъмът на учителя се разпознава чрез специфични компетентности за постигане на качество.

Понятието за *качество*, от своя страна, „обема в себе си ефикасността и ефективността, като същевременно акцентира върху (себе)стойността на постижението“ (Стефанова, 2015). Теоретичните и практическите проучвания са единодушни, че верен ориентир за качеството на образованието са постиженията на децата. Държавните образователни изисквания за предучилищно възпитание и подготовка съдържат „знания, умения и отношения, които са резултат от обучението и възпитанието на децата в предучилищна възраст по образователни направления“. Във всяко образователно направление присъстват такива, които се реализират в празнична среда и осигуряват възможност за презентиране на учителския професионализъм. И докато в традиционните форми се възпроизвеждат знания и умения в различни образователни направления (при неотменното присъствие на образователните направления „Музика“, „Български език и литература“ и „Социален свят“), то новите алтернативни форми с използването на интерактивни технологии позволяват активното и ангажирано участие на детето и неговите различни индивидуални личностни характеристики (табл. 1).

Таблица 1. Празниците в детската градина и новите роли на учителя

Традиционни празници	Иновативни празници
Предварително изготвен сценарий с точните думи и място на детето.	Предварително изготвен план с композирани в определена последователност елементи.
Текстовете се раздават на родителите и децата ги заучават вкъщи.	Текстовете се разучават с помощта на учителката и чрез игри.
Децата запомнят всички текстове, но могат да представят само своя такъв.	Децата запомнят всички текстове и могат да участват от различни позиции в подготовката и с помощта на учителя се насочват към избор на този, с който се „справят“ най-добре.
Многократни репетиции, за да запомнят децата точното си място в сценария.	Отработване на отделните елементи по различен начин, да „откриват“ децата собствените си възможности.
По време на празника учителят следи за спазването на сценария и насочва/подпомага детето в точното повторение на заученото.	Учителят участва като партньор (в изпълнение на определена роля) и съиграрач. Подпомага участието на децата като официален водещ и/или чрез правила за участие в отделните игри.
Детето изпълнява точно предварително заучените думи и движения. Импровизациите и спонтанността не са приемливи, защото нарушават общата цялост и ред.	Насърчават се импровизациите, стимулира се спонтанността, но от детето се очаква да бъде равностоен партньор и да споделя отговорността за резултата на групата, подгрупата, отбора, в които участва.
Децата се подчиняват на изискванията на учителите.	Децата се насочват към спазването на определи правила и са част от решението/постигнатия резултат.
Родителите са публика.	Родителите могат да бъдат част от празника заедно със своите деца.
Създават се условия за демонстрация на знания и умения.	Създават се условия за себеизява на децата и чувство за успех.
Децата, родителите и учителите са представители на отделни групи и точно знаят своето място и очаквано поведение.	Децата, родителите и учителите са част от общността и взаимно си помагат, забавляват се, съпреживяват емоции.

Краткият сравнителен анализ на празниците преди и сега показва по категоричен начин: знанията и уменията могат се разглеждат като възможност за оценка на учителския труд в различна среда – празнична, но тук се отразяват и новите професионални роли на учителя, очакваната различна, творческа позиция. Нещо повече – изискват се нови и много различни професионални умения за креативност, мобилност, вариативност. В подготовката на всеки празник се отразяват актуалните научнотеоретични знания на учителя и неговата компетентност за тяхното интерпретиране в контекста на конкретната среда и актуалните ситуации. В качеството си на педагогически мениджър „Учителят, из-

брал Модела на развитието: създава джаз-ансамбъл от класа (в случая детската група) – всеки път различен; интерактивен; безпокои се да бъде реалистичен; импровизира, когато е уместно; обича да се учи от грешките си; търси валидност; търси общността в диалога; се надява да бъде прав; отваря неограничена критика; поема рискове; търси отворени системи“ (Каменова, 2015).

Различната динамика на празничната образователна среда е различен поглед за атестация на учителския труд, но и своеобразно представяне на атмосферата в детската група въобще. Децата не могат да се почувстват щастливи и свободни да изразят себе си в празничния ден, ако не се чувстват по този начин всеки ден в детската група. Именно в основата на обществените очаквания за ежедневни високи постижения на учителя е неговата компетентност за професионално изпълнение на заеманата позиция. В празничната среда ключовите, професионални и личностни компетентности се представят в синтезиран вид, с различна променливост и съчетаност.

Кои могат да бъдат ориентирите за качеството на този публично представен продукт на педагогическата компетентност – празниците? Въпросът насочва към същностни характеристики на професионализма: призвание, знание и признание (Ангелова-Ганчева, 2011). Ако те са налични, то празникът в детската градина е и празник на учителския професионализъм и може да бъде анализиран и като професионална рефлексия, и като вдъхновение и стремеж за нови професионално-педагогически постижения.

Как реализираните постижения от учителския труд да бъдат разпознавани, оценявани и подкрепяни във и чрез конкретна педагогическа дейност – празника в детската градина (и като възможен компонент на годишното оценяване за определяне на допълнително трудово възнаграждение на педагогическите специалисти)?

Настоящото проучване има за цел да изследва и анализира някои аспекти на учителския професионализъм в празничната дейност на детската градина като база за възможни работещи решения.

Наблюдавани са организирани празници за децата в детски градини на територията на област Враца и 144 учители, в т.ч. учители по музика в ДГ.

Наблюдаваните празници, с оглед анализа на професионализма на учителя, са групирани по следния начин.

1. Годишни концерти и празнични спектакли по повод годишнина на детската градина.

2. Празници на детската градина през учебната година – сезонни (Празник на есента, Пролетен празник и други), фолклорни празници (Лазаруване, Коледуване, Васильов ден и др.), спортни празници.

3. Празници на детската група – Празник на мама/баба/татко, Празник на зъбките, Празник на математиката, изпращане на децата в първи клас.

4. Лични празници на децата в групата – посрещане на ново дете, рожден/имен ден на дете.

Използвани са карта за регистриране на резултатите от наблюдението (приложение 1) и експертен анализ. Аспекти на професионализма на учителя, изведени като показатели, са оценявани в 10-степенна скала във възходящ ред (диаграма 1).

Диаграма 1. Резултати – професионални аспекти на работата на учителите в празнична ситуация

Анализът на резултатите показва, че в празнична среда учителите демонстрират, като цяло, висока степен на професионални умения.

Не е констатирана зависимост на професионалните умения на учителите от образователната степен на учителите и населеното място, в което работят.

Като силни страни на професионалната изява на учителя в празнична ситуация могат да бъдат определени:

- умения за емоционална подкрепа на детето;
- насърчаване на чувството за успех в процеса на педагогическото взаимодействие;
- зачитане на правата на детето;
- умения за създаване на безопасни условия;
- добри организационни и координационни умения;
- умения за работа в екип;
- професионално сътрудничество и разрешаване на конфликтни ситуации;
- бърза и точна професионална реакция в конкретна проблемна ситуация.

Специално внимание изискват професионалните умения и нагласи на учителя да провокира активността на детето за себеизразяване и себеизява, но и да насърчава зачитането на другите, с техните специфични индивидуални характеристики.

Като се има предвид, че оценки от 1 до 5 регистрират липса на постижения или наличие на частични такива, прави впечатление, че такива са регистрирани по 3 показателя. Експертният анализ показва следното.

Затрудненията по отношение на „Насочване на участието на всяко дете според неговите лични постижения и възможности/условия за избор от страна на детето“ произтича от стремежа на учителите за представителност. По същия начин могат да бъдат определени съществуващите, макар и рядко, „отклонения по посока на репертоар, който не е по възможностите на децата“. Възможностите за избор от страна на детето са затруднени от търсения баланс в участието на всички деца (от една страна, всеки родител желае да види своето дете, от друга – родителите трудно приемат нежеланието на детето да се изявява на сцена или пък личния му избор на второстепенна роля – наличието на такива е от значение и има връзка с професионализма на учителя, но не е предмет на това изследване). Това е често срещано явление при реализирането на спектакли във връзка с празници на детската градина (напр. юбилей). Работещите в детската градина гледат на дейността като „имиджова“, което понякога води до несъответствия с възрастовите особености на децата и/или към избор на празнични форми от традиционен тип. Очакванията за професионализъм и демонстрация на висока компетентност / високи постижения на децата не кореспондират с остарели форми и педагогически несъстоятелни решения. Личностният подход към детето не позволява етикетизиране на децата.

Прави впечатление, че около 50% от регистрираните оценки по отношение на „професионалната комуникация на различни нива“ са различни от максималната стойност, дори еднократно – с ниска стойност. Става дума за „задкулисни“ нарушения на добрия тон. Често в хода на празника (отново на ниво детска градина), може би в резултат от амбицията „всичко да е под контрол“ и на емоционалността на детските учители, възниква напрежение, което намира и вербален израз. Без съмнение, такова поведение е непрофесионално и не следва

да бъде толерирано. Комуникацията с колегите, с децата и с техните родители и местната общественост в празнична среда изисква висок професионализъм и на практика презентира наличието на такъв или неговото отсъствие.

Различни са стойностите и по отношение на използваните информационни и комуникационни технологии. Може да се смята, че регистрираното явление е разпознаваемо за определена група учители като „поколенческа“ разлика – новото поколение учители е дигиталното поколение.

Изводи за практиката

1. Оценката на професионализма на учителя в празнична среда може да бъде детайлизирана и обогатена чрез и при съпоставимост с постиженията на децата в конкретната педагогическа ситуация, мнението на родителите и другите участници в дейността.

2. Специфичните професионални компетентности в съчетание с личностни-те такива – артистизъм, художествени и други творчески умения (изработка на декори и костюми, съставяне на художествени текстове, режисура и др.), в празнична ситуация изграждат добър професионален имидж на учителя. Това е една от добрите и съхранени традиции в българската детска градина.

3. Празниците в детската градина са значими прояви на компетентността и професионализма на учителите. На практика, тези дейности са презентация на наличието или отсъствието им, която се представя периодично на преки-те потребители на образователната услуга (родителите или обществеността – чрез различни медии, напр. кабелни телевизии) и често служи за анализ и оценка на работата на детската градина въобще.

4. Като форма на педагогическо взаимодействие с децата, празниците се реализират като незадължителни, нерегламентирани педагогически ситуации и по тази причина са резултат от уменията на учителите да взимат самостоятелни педагогически и организационни решения. Тези решения са трудни, защото изискват висока степен на компетентност и професионални умения.

5. Отличителна характеристика на учителската професия е професионалната автономност, разбираана, реализирана и оценявана като непрекъснато възникващи ситуации, изискващи самостоятелни педагогически решения от различен характер. Избраната за анализ дейност – празничната дейност, е видимата част за по-широк кръг хора, ежедневието обаче предлага не по-малко професионални предизвикателства.

Работещите решения в контекста на всичко казано дотук откриваме в резултатна и непрекъсната квалификационно-методическа дейност, адресирана към проблемите и потребностите на конкретния учител, идентифицирани от самия него чрез самоконтрол и самооценка, като основни инструменти за повишаване на качеството.

И също – свободата е отговорност и професионализъм. Компетентният професионализъм изисква непрекъснато актуализиране на професионалните умения.

Индикаторите за професионален успех са:

- щастливи и успешни деца;
- удовлетворени родители;
- качество на педагогическото взаимодействие, съответстващо на високите обществени очаквания към модерната детска градина.

Приложение

Карта за наблюдение на педагогическите специалисти в празнична ситуация в детската градина

№	Аспекти на професионализма на педагогическите специалисти в детската градина	Скала за оценяване									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Наблюдавани показатели										
1	Подбор на съдържание – песни, танци, стихотворения, съотнесими с възрастовите особености и възможностите на децата.										
2	Насочване на участието на всяко дете според неговите лични постижения и възможности/ условия за избор от страна на детето.										
3	Емоционална подкрепа и насърчаване на чувството за успех у детето в процеса на взаимодействието.										
4	Провокиране на детската активност за себеизява и възприемане на другите с техните специфични индивидуални характеристики.										
5	Зачитане правата на децата. Грижа за безопасността и здравето на децата.										
6	Професионална комуникация на различни нива.										
7	Управление и координация процесите и дейностите.										
8	Сътрудничество и разрешаване на конфликти на различни нива.										
9	Бърза и точна професионална реакция в конкретна проблемна ситуация.										
10	Използване на информационни и комуникационни технологии в процеса на интеракцията.										

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова-Ганчева, Д. (2011). *Акценти за учителския професионализъм*. София.
- Гюров, Д., Ангелова, Л. & Михайлова, Г. (2011). *Европейски приоритети за образователни стратегии и програми. Образование и технологии – Иновации в обучението и познавателно развитие*. Бургас.

- Дракър, П. (2000). *Мениджмънт предизвикателства на XXI век*. София: „Класика и стил“.
- Иванов, И. (2004). *Организационна психология*. София.
- Каменова, Д. (2015). *Педагогически мениджмънт и мениджърска компетентност в урока, класа и образователната институция*. Годишник на ВУМ. Том 8. Единадесета международна научна конференция „Образованието – фактор за икономически растеж и развитие на човешкия капитал“. Добрич.
- Стефанова, М. *Описание на добра педагогическа практика*. <http://www.diuu.bg/ispisanie/broi18/18kt/18kt1.htm> (17.03.2015).

REFERENCES

- Angelova-Gancheva, D. (2011). *Aktsenti za uchitelskiya profesionalizam*. Sofiya.
- Gyurov, D., Angelova, L. & Mihaylova, G. (2011). *Evropeyski prioriteti za obrazovatelni strategii i programi. Obrazovanie i tehnologii – Inovatsii v obuchenieto i poznavatelno razvitie*. Burgas.
- Drakar, P. (2000). *Menidzhmant predizvikatelstva na 21 vek*. Sofiya: „Klasika i stil“.
- Ivanov, I. (2004). *Organizatsionna psihologiya*. Sofiya.
- Kamenova, D. (2015). *Pedagogicheski menidzhmant i menidzharska kompetentnost vурока, класа i образователната institutsiya*. Godishnik na VUM. Tom 8. Edinadeseta mezhdunarodna nauchna konferentsiya „Образованието фактор за икономически растеж i razvitie na choveshkiya kapital“. Dobrich.
- Stefanova, M. *Opisanie na dobra pedagogicheska praktika*. <http://www.diuu.bg/ispisanie/broi18/18kt/18kt1.htm> (17.03.2015).

TEACHERS' PROFESSIONALISM AND THE CELEBRATIONS IN THE KINDERGARTEN

Abstract. The paper examines analytically some aspects of preschool teachers' professional behaviour and professional performance and discusses particular problems concerning the freedom of making responsibly, competently and professionally independent pedagogical and organizational decisions.

✉ **Mrs. Darinka Kostadinova**
Preschool Education Expert
Regional Inspectorate of Education
Vratza, Bulgaria
E-mail: rio_dkostadinova@abv.bg